

cies per quam aliquid cognoscitur, est abstracta a re quæ per ipsam cognoscitur; sed tunc solum quando cognoscens accipit speciem a re; et tunc hæc species accepta, est simplicior et immaterialior in cognoscente quam in re quæ cognoscitur. Si autem fuerit e contrario, scilicet quod res cognita immaterialior sit et simplicior quam cognoscens; tunc species rei cognite in cognoscente non dicitur abstracta, sed impressa et influxa; et sic est in proposito.

AD QUINTUM dicendum, quod singulare non repugnat cognitioni intellectus nostri, nisi inquantum individuatur per hanc materiam: species enim intellectus nostri oportet esse a materia abstractas. Si vero fuerint aliqua singularia in quibus natura speciei non individuatur per materiam, sed unumquodque eorum sit quedam natura speciei immaterialiter subsistens; unumquodque eorum per se intelligibile erit; et huiusmodi singularia sunt substantiæ separate.

AD SEXTUM dicendum, quod imaginatio et intellectus possibilis humanus magis conveniunt subjecto, quam intellectus possibilis humanus et intellectus angelicus; qui tamen plus conveniunt specie et ratione, cum utrumque eorum pertineat ad esse intelligibile; actio enim consequitur formam secundum naturam suæ speciei, et non ex parte subjecti. Unde quantum ad convenientiam in actione magis attendenda est convenientia duarum formarum ejusdem speciei in diversis substantiis, quam formarum differentium speciei in eodem subjecto.

AD SEPTIMUM dicendum, quod damnati sunt deordinati ab ultimo fine; unde voluntas eorum non est in bonum secundum hunc ordinem; tendit tamen in aliquod bonum; quia etiam demones, ut dicit Dionysius (iv cap. de div. Nomin.), bonum et optimum concupiscunt, vivere, esse, et intelligere; sed hoc bonum non ordinant in summum bonum; et ideo voluntas eorum perversa est. Unde et nihil prohibet quin animæ damnatorum multa vera intelligant; sed non illud primum verum, scilicet Deum, cujus visione efficiantur beati.

AD OCTAVUM dicendum, quod felicitas ultima hominis non consistit in cognitione alicujus creaturæ, sed solum in cognitione Dei; unde dicit Augustinus in lib. Confessionum (V, cap. iv): *Beatus est qui te novit, etiam si illa nesciat, scilicet creaturas; infelix autem, si illa sciat, te autem ignoret. Qui autem te et illa novit, non propter illa beator, sed propter te solum beatus.* Licet ergo damnati aliqua sciant quæ nos nescimus, sunt tamen a vera beatitudine remotiores quam nos, qui ad eam possumus pervenire, illi autem non possunt.

AD NONUM dicendum, quod anima humana alio modo cognoscet seipsam cum fuerit separata, et alio modo nunc, ut dictum est.

AD DECIMUM dicendum, quod animæ separate licet com-

petat ille modus cognoscendi quo ea quæ sunt notiora simpliciter, magis cognoscit; non tamen sequitur quod vel anima separata, vel quæcumque alia substantia separata creata, per sua naturalia et per suam essentiam possit intueri Deum; sicut enim substantiæ separate alterius modi esse habent quam substantiæ materiales; ita Deus alterius modi esse habet quam omnes substantiæ separate. In rebus enim materialibus tria est considerare, quorum nullum est aliud; scilicet individuum, naturam speciei, et esse. Non enim possumus dicere quod hic homo sit sua humanitas; quia humanitas consistit tantum in speciei principiis; sed hic homo supra principia speciei addit principia individuantia, secundum quod natura speciei in hac materia recipitur et individuatur. Similiter etiam nec humanitas est ipsum esse hominis. In substantiis autem separatis, quia immateriales sunt, natura speciei non recipitur in aliqua materia individuante, sed est ipsa natura per se subsistens; unde non est in eis aliud habens quidditatem, et aliud quidditas ipsa; sed tamen aliud est in eis esse, et aliud quidditas. Deus autem est ipsum suum esse subsistens. Unde sicut cognoscendo quidditates materiales non possumus cognoscere substantias separate; ita nec substantiæ separate per cognitionem suæ substantiæ possunt cognoscere divinam essentiam.

AD UNDECIMUM dicendum, quod per hoc quod impressiones substantiarum separatarum in anima separata deficienter recipiuntur, non sequitur quod nullo modo eas cognoscere possint, sed quod imperfecte eas cognoscant.

ARTICULUS XVIII. — *Utrum anima separata cognoscat omnia naturalia.* (I part., quæst. LXXXIX, art. 3.)

Decimo octavo quæritur, utrum anima separata cognoscat omnia naturalia. Et videtur quod non. Quia, sicut dicit Augustinus (lib. de divin. dæmonum, cap. iii), demones multum cognoscunt per experientiam longi temporis; quam quidem non habet anima, mox cum fuerit separata. Cum igitur dæmon sit perspicacioris intellectus quam anima, quia data naturalia in eis manent clara et lucida, ut Dionysius dicit (iv cap. de divin. Nom.); videtur quod anima separata non cognoscat omnia naturalia.

2. Præterea, animæ cum sunt unitæ corporibus, non cognoscunt omnia naturalia. Si igitur separate a corporibus omnia naturalia cognoscunt, videtur quod post separationem, huiusmodi scientiam acquirant. Sed aliquæ animæ aliquorum naturalium in hac vita scientiam acquisierunt. Ergo illorum eorumdem post separationem habebunt duplicem scientiam; unam acquisitam hic, et aliam ibi; quod videtur impossibile, quia duæ formæ ejusdem speciei non sunt in eodem subjecto.

3. Præterea, nulla virtus finita potest super infinita. Sed

virtus animæ separatæ est finita, quia et essentia ejus finita est. Ergo non potest super infinita. Sed naturalia intellecta sunt infinita; nam species numerorum et figurarum et proportionum infinite sunt. Ergo anima separata non cognoscit omnia naturalia.

4. Præterea, omnis cognitio est per assimilationem cognoscentis et cogniti. Sed impossibile videtur esse, quod anima separata, cum sit immaterialis, assimiletur naturalibus, cum sint materialia. Ergo impossibile videtur quod anima naturalia cognoscat.

5. Præterea, intellectus possibilis se habet in ordine intelligibilem sicut materia prima in ordine sensibilem. Sed materia prima secundum unum ordinem non est receptiva nisi unius formæ. Ergo cum intellectus possibilis separatus non habeat nisi unum ordinem, cum non trahatur ad diversa per sensus, videtur quod non possit recipere nisi unam formam intelligibilem; et ita non potest cognoscere omnia naturalia, sed unum tantum.

6. Præterea, ea quæ sunt diversarum specierum, non possunt esse uni et eidem similia secundum speciem. Cognitio autem fit per assimilationem speciei. Ergo una anima separata non potest cognoscere omnia naturalia, cum sint specie diversa.

7. Præterea, si animæ separatæ cognoscunt omnia naturalia, oportet quod habeant in se formas quæ sunt similitudines rerum naturalium. Aut igitur quantum ad genera et species tantum; et sic non cognoscent individua, et per consequens nec omnia naturalia, quia individua maxime videtur esse in natura: vel etiam quantum ad individua; et sic cum individua sint infinita, sequitur quod in anima separata sint similitudines infinite; quod videtur impossibile. Non igitur anima separata cognoscit omnia naturalia.

8. Sed dicebatur, quod in anima separata sunt tantum similitudines generum et specierum; sed applicando eas ad singularia, potest singularia cognoscere. — Sed contra, intellectus universalem cognitionem quam habet penes se, non potest applicare nisi ad particularia quæ jam novit. Si enim scio quod omnis mula est sterilis, non possum applicare nisi ad hanc mulam quam cognosco. Cognitio enim particularis præcedit naturalem applicationem universalis ad particulare: non enim applicatio hujusmodi potest esse causa cognitionis particularium; et sic particularia animæ separatæ remanebunt ignota.

9. Præterea, ubicumque est cognitio, ibi est aliquis ordo cognoscentis ad cognitum. Sed animæ damnatorum non habent aliquem ordinem; dicitur enim Job, x, 22, quod ibi, scilicet in inferno, nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ergo

ad minus animæ damnatorum non cognoscent naturalia.

10. Præterea, Augustinus dicit in lib. de Cura pro mortuis agenda (cap. XIII, XV et XVI), quod animæ mortuorum ea quæ hic fiunt, omnino scire non possunt. Naturalia autem sunt quæ hic fiunt. Ergo animæ mortuorum non habent cognitionem naturalium.

11. Præterea, omne quod est in potentia, reducitur in actum per id quod est in actu. Manifestum est autem quod anima humana quamdiu est corpori unita, est in potentia respectu vel omnium, vel plurimorum quæ naturaliter sciri possunt; non enim omnia scit actu. Ergo si post separationem scit omnia naturalia, oportet quod per aliquid reducatur in actum. Hoc autem non videtur esse nisi intellectus agens, quo est omnia facere (1) dicitur in III de Anima (com. XVIII). Sed per intellectum agentem non potest reduci in actu omnium intelligibilem, quæ non intellexit: comparat enim Philosophus in III de Anima (com. XVIII et XXXIX), intellectum agentem lumini, phantasmata vero coloribus: lumen autem non sufficit ad faciendum visum in actu omnium visibilem, nisi et colores adsint. Ergo nec intellectus agens poterit facere intellectum possibilem actu respectu omnium intelligibilem, cum phantasmata adeo non possint animæ separatæ, cum sint in organis corporeis.

12. Sed dicebatur, quod non reducitur in actum omnium naturaliter scibilem per intellectum agentem, sed per aliquam superiorem substantiam. — Sed contra, quodcumque aliquid reducitur in actum per agens extraneum quod non est sui generis, talis reductio non est naturalis; sicut si aliquid sanabile sanetur per artem vel per virtutem divinam, erit sanatio artificialis et miraculosa; non autem naturalis, nisi quando sanatio fit per principium intrinsecum. Proprium autem agens et connaturale respectu intellectus possibilis humani, est intellectus agens. Si igitur intellectus possibilis reducatur in actum per aliquid superius agens, et non per intellectum agentem, non erit cognitio naturalis de qua nunc loquimur; et sic non aderit omnibus animabus separatæ, cum in solis naturalibus omnes animæ separatæ conveniant.

13. Præterea, si anima separata reducatur in actum omnium naturaliter intelligibilem; aut hoc erit a Deo, aut ab Angelo. Non autem ab Angelo, ut videtur; quia Angelus non est causa naturæ ipsius animæ; unde nec naturalis animæ cognitio videtur esse per actionem Angeli. Similiter etiam inconveniens videtur quod animæ damnatorum a Deo recipiant tantam perfectionem post mortem ut cognoscant omnia naturalia. Nullo igitur modo videtur quod animæ separatæ omnia naturalia cognoscant.

14. Præterea, ultima perfectio unuscujusque existentis in

(1) *A. fieri.*

potentia, est ut reducat in actum quantum ad omnia secundum quod est in potentia. Sed intellectus possibilis humanus non est in potentia naturali nisi omnium intelligibilium naturalium, idest quæ naturali cognitione intelligi possunt. Si ergo anima separata intelligit omnia naturalia, videtur quod omnis substantia separata, ex sola separatione habeat ultimam suam perfectionem, quæ est felicitas. Frustra igitur sunt alia adminicula ad felicitatem consequendam adhibita, si sola separatio a corpore, hoc animæ præstare potest; quod videtur inconveniens.

15. Præterea, ad scientiam sequitur delectatio. Si igitur animæ omnes separatæ cognoscunt omnia naturalia videtur quod animæ damnatorum maximo gaudio perfruantur; quod videtur inconveniens.

16. Præterea, super illud Isa., XVI : *Abraham nescivit nos, dicit Glossa : Nesciunt mortui, etiam sancti, quid agunt vivi, etiam eorum filii.* Sed ea quæ inter vivos hic aguntur, sunt naturalia. Ergo animæ separatæ non cognoscunt omnia naturalia.

1. Sed contra, anima separata intelligit substantias separatas. Sed in substantiis separatis sunt species omnium naturalium. Ergo anima separata cognoscit omnia naturalia.

2. Sed diceretur, quod non est necessarium quod qui videt substantiam separatam, videat omnes species in intellectu ejus existentes. — Sed contra est quod Gregorius dicit (IV dialog., cap. XXXIII, et XII Mor., cap. XIII) : *Quid est quod non videant qui vident omnia vident?* Videntes igitur Deum vident omnia ea quæ Deus videt. Ergo eadem ratione et videntes Angelos, vident ea quæ Angeli vident.

3. Præterea, anima separata cognoscit substantiam separatam, in quantum est intelligibilis; non enim videt eam visu corporeo. Sed sicut est intelligibilis substantia separata, ita et species in intellectu ejus existens. Ergo anima separata non solum intelligit substantiam separatam, sed etiam species intelligibiles in ipsa existentes.

4. Præterea, intellectum in actu est forma intelligentis, et est unum cum intelligente. Si igitur anima separata intelligit substantiam separatam intelligentem omnia naturalia, videtur quod ipsa omnia naturalia intelligat.

5. Præterea, quicumque intelligit majora intelligibilia, intelligit etiam minora, ut dicitur in III de Anima (com. VII). Si igitur anima separata intelligit substantias separatas, quæ sunt maxime intelligibilia, ut supra (art. 5) dictum est; videtur sequi quod intelligat omnia alia intelligibilia.

6. Præterea, si aliquid est in potentia ad multa, reducit in actum quantum ad omnia illa ab activo, quod est actu omnia illa; sicut materia quæ est in potentia calida et sicca, ab

igne fit actu calida et sicca. Sed intellectus possibilis animæ separatæ est in potentia ad omnia intelligibilia. Activum autem a quo recipit influentiam, scilicet substantia separata, est in actu respectu omnium illorum. Ergo vel reducet animam de potentia in actum quantum ad omnia intelligibilia, vel quantum ad nullum. Sed manifestum est quod non quantum ad nullum; quia animæ separatæ aliqua intelligunt quæ etiam hic non intellexerunt. Ergo quantum ad omnia. Sic igitur anima separata intelligit omnia naturalia.

7. Præterea, Dionysius dicit in v cap. de div. Nomin., quod superiora in entibus sunt exemplaria inferiorum. Substantiæ autem separatæ sunt supra res naturales. Ergo sunt exemplaria rerum naturalium; et ita animæ separatæ per inspectionem substantiarum separatarum videtur quod cognoscant omnia naturalia.

8. Præterea, animæ separatæ cognoscunt res per formas influxas. Sed formæ influxæ dicuntur esse formæ ordinis universi. Ergo animæ separatæ cognoscunt totum ordinem universi; et sic cognoscunt omnia naturalia.

9. Præterea, quidquid est in inferiori natura, totum est in superiori. Sed anima separata est superior rebus naturalibus. Ergo omnia naturalia sunt quodammodo in anima. Sed anima cognoscit seipsam. Ergo cognoscit omnia naturalia.

10. Præterea, quod narratur Luc., XVI, de Lazaro et divite, non est parabola, sed res gesta, ut Gregorius dicit; quod patet per hoc, quod persona per nomen proprium exprimitur. Ibi etiam dicitur, quod dives in inferno positus Abraham cognovit, quem ante non cognoverat. Ergo, pari ratione, animæ separatæ, etiam damnatorum, cognoscunt aliqua quæ hic non cognoverunt; et sic videtur quod cognoscant omnia naturalia.

Respondeo dicendum, quod anima separata secundum quid intelligit omnia naturalia, sed non simpliciter. Ad ejus evidentiam considerandum est, quod talis est ordo rerum ad invicem, ut quæcumque inveniuntur in inferiori natura, inveniuntur excellentius in superiori; sicut ea quæ sunt in istis generabilibus et corruptibilibus, sunt nobiliori modo in corporibus celestibus, sicut in causis universalibus. Calidum enim et frigidum, et alia hujusmodi, sunt in istis inferioribus velut quædam qualitates particulares et formæ; sed in corporibus celestibus sunt velut quædam universales virtutes, a quibus derivantur in hæc inferiora. Similiter etiam et quæcumque sunt in natura corporali, sunt eminentius in natura intellectuali; formæ enim rerum corporalium in ipsis rebus corporalibus sunt materialiter et particulariter; in ipsis vero substantiis intellectualibus sunt immaterialiter et universaliter; unde et in lib. de Causis (prop. x) dicitur, quod omnis intelligentia est plena formis. Ulterius autem quæcumque sunt in tota creatura, eminentius sunt

in ipso Deo; in creaturis enim sunt formæ rerum et naturæ multipliciter et divisim; sed in Deo simpliciter et unite. Et istud esse rerum tripliciter exprimitur. Primo enim dixit Deus: *Fiat firmamentum*; per quod intelligitur esse rerum in Verbo Dei. Secundo dicitur: *Et fecit Deus firmamentum*; per quod intelligitur esse firmamenti in intelligentia angelica. Tertio dicitur: *Et factum est ita*; per quod intelligitur esse firmamenti in propria natura, ut Augustinus exponit; et similiter in aliis. Sicut enim a Deo profuxerunt res, ut in propria natura subsisterent; ita ex divina sapientia profuxerunt formæ rerum in substantias intellectuales, quibus res intelligerent. Unde considerandum est, quod eo modo quo aliquid est de perfectione naturæ, eo modo ad perfectionem intelligibilem pertinet; singularia namque non sunt de perfectione naturæ propter se, sed propter aliud; scilicet ut in eis salventur species quas natura intendit. Natura enim intendit generare hominem, non hunc hominem; nisi in quantum homo non potest esse, nisi sit hic homo. Et idem est quod Philosophus dicit in lib. de Animalibus (II, cap. IV), quod in assignandis causis accidentium speciei oportet nos reducere in causam finalem; accidentia vero individui in causam efficientem vel materialem; quasi solum id quod est in specie, sit de intentione naturæ; unde et cognoscere species rerum pertinet ad perfectionem intelligibilem; non autem cognitio individuum, nisi forte per accidens. Hæc igitur perfectio intelligibilis quamvis omnibus substantiis intellectualibus adsit, non tamen eodem modo; nam in superioribus sunt formæ intelligibiles rerum magis unitæ et magis universales; in inferioribus autem magis multipliciter, et sunt minus universales, secundum quod magis recedat ab uno primo simplici, et appropinquat ad particularitatem rerum. Sed tamen quia in superioribus est potentior vis intellectiva, superiores substantiæ in paucis formis universalibus obtinent perfectionem intelligibilem, ut cognoscant naturas rerum usque ad ultimas species. Si autem in substantiis inferioribus essent formæ adeo universales sicut sunt in superioribus, cum hoc quod habent inferiorem virtutem intellectivam; non consequerentur ex huiusmodi formis ultimam perfectionem intelligibilem, ut cognoscerent res usque ad indivisibiles species; sed remaneret earum cognitio in quadam universalitate et confusione; quod est cognitionis imperfectæ. Manifestum est enim, quod quanto intellectus fuerit efficacior, tanto magis ex paucis potest multa colligere; cuius signum est quod rudibus et tardioribus oportet singulatim exponere, et exempla (1) particularia inducere ad singula. Manifestum est autem (2) quod anima humana est infima inter omnes intellectuales substantias; unde ejus capacitatis naturalis est ad recipiendum formas

(1) *Al. extra.* — (2) *Al. enim.*

rerum conformiter rebus materialibus; et ideo anima humana unita est corpori, ut ex rebus materialibus species intelligibiles possit recipere secundum intellectum possibilem; nec est ei major virtus naturalis ad intelligendum, quam ut secundum huiusmodi formas sic determinatas in cognitione intelligibili perfectiatur; unde et lumen intelligibile quod participat, quod dicitur intellectus agens, hanc operationem habet, ut in huiusmodi species intelligibiles faciat actu. Quoniam igitur anima est unita corpori; ex ipsa unione corporis habet aspectum ad inferiora, a quibus accipit species intelligibiles proportionatas suæ intellectivæ virtuti, et sic in scientia perficitur; sed cum fuerit a corpore separata, habet aspectum ad superiora tantum, a quibus recipit influentiam specierum intelligibilium universalium; et licet minus universaliter recipiantur in ipsa quam sint in substantiis superioribus; tamen non est sibi tanta efficacia virtutis intellectivæ, ut per huiusmodi genus specierum intelligibilium possit perfectam cognitionem consequi, intelligendo specialiter et determinate unumquodque; sed in quadam universalitate et confusione, sicut cognoscuntur res in principiis universalibus. Hanc autem cognitionem acquiritur animæ separata subito per modum influentia, et non successive per modum instructionis, ut Origenes dicit (lib. I Periarch., cap. VI). Sic dicendum est igitur, quod animæ separata naturali cognitione in universali cognoscent omnia naturalia, non autem specialiter unumquodque. De cognitione autem quam habent animæ sanctorum per gratiam, alia ratio est; nam secundum illam Angelis adæquantur, prout vident omnia in Verbo. Ergo respondendum est ad objectiones.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod secundum Augustinum (lib. de divin. dæmon., cap. III, IV et VI), dæmones tripliciter res cognoscunt; quædam per revelationem honorum Angelorum; quæ scilicet sunt supra cognitionem naturalem eorum, sicut mysteria Christi et Ecclesiæ, et alia huiusmodi; quædam vero cognoscunt acumine proprii intellectus, scilicet ea quæ sunt naturaliter scibilia; quædam vero per experientiam longi temporis, scilicet eventus futurorum contingentium in singularibus, quæ non per se pertinent ad cognitionem intelligibilem, ut dictum est. Unde de eis ad præsens non agit.

AD SECUNDUM dicendum, quod in illis qui scientiam aliorum naturalium scibillum in hac vita acquisierunt, erit determinata cognitio in speciali eorum quæ hic acquisierunt; aliorum vero universalis et confusa; unde non inutile erit eis scientiam acquisivisse. Nec est inconveniens quod utraque scientia eorumdem scibillum adsit eidem, cum non sint ambæ unius rationis.

AD TERTIUM dicendum, quod ratio illa non pertinet ad positum; eo quod non ponimus quod anima separata cognoscat

omnia naturalia in speciali; unde non repugnat ejus cognitioni infinitas specierum quæ est in numeris, figuris et proportionibus. Quia tamen eodem modo posset concludere hæc ratio contra cognitionem angelicam; dicendum est, quod species figurarum et numerorum, et hujusmodi, non sunt infinitæ in actu, sed in potentia tantum; nec est etiam inconveniens quod virtus substantiæ intellectualis finitæ ad hujusmodi infinita extendat se; quia virtus intellectiva est quodammodo infinita, in quantum non est terminata per materiam; unde et universale cognoscere potest, quod quodammodo est infinitum, in quantum, de sui ratione, potentia continet infinita.

AD QUARTUM dicendum, quod formæ rerum materialium sunt in substantiis immaterialibus immaterialiter; et sic est assimilatio inter utrumque quantum ad rationes formarum, non quantum ad modum essendi.

AD QUINTUM dicendum, quod materia prima non se habet ad formas nisi dupliciter; vel in potentia pura, vel in actu puro; eo quod formæ naturales statim ut sunt in materia, habent operationes suas, nisi sit aliquod impedimentum; quod ideo est, quia forma naturalis non se habet nisi ad unum; unde statim quod forma ignis est in materia, facit eum moveri sursum. Sed intellectus possibilis se habet ad species intelligibiles tripliciter: quandoque enim se habet in potentia pura, sicut ante addiscere; quandoque autem in actu puro, sicut cum actu considerat; quandoque autem medio modo inter potentiam et actum; sicut cum est scientia in habitu, et non in actu. Comparatur igitur forma intellecta ad intellectum possibilem sicut forma naturalis ad materiam primam, prout est intellecta in actu, non prout est habitualiter. Et inde est quod sicut materia prima simul et semel non informat nisi una forma, ita intellectus possibilis non intelligit nisi unum intelligibile; potest tamen scire multa habitualiter.

AD SEXTUM dicendum, quod substantiam cognoscenti potest aliquid assimilari dupliciter; aut secundum suum esse naturale; et sic non assimilantur diversa secundum speciem, cum ipsa sit unus speciei: aut secundum esse intelligibile; et sic secundum quod habet diversas species intelligibiles, sic possunt ei assimilari diversa secundum speciem, cum tamen ipsa sit unus speciei.

AD SEPTIMUM dicendum, quod animæ separatæ non solum cognoscunt species, sed individua; non tamen omnia, sed aliqua; et ideo non oportet quod sint in ea species infinitæ.

AD OCTAVUM dicendum, quod applicatio universalis cognitionis ad singularia non est causa cognitionis singularium, sed consequens ad ipsam. Quomodo autem anima separata singularia cognoscat, infra quaeretur.

AD NONUM dicendum, quod cum bonum consistat in modo,

specie et ordine, secundum Augustinum in lib. de natura Boni (cap. iii); intantum invenitur in re aliqua de ordine, in quantum invenitur ibi de bono. In damnatis autem non est bonum gratiæ, sed naturæ; unde non est ibi ordo gratiæ, sed naturæ, qui sufficit ad hujusmodi cognitionem.

AD DECIMUM dicendum, quod Augustinus loquitur de singularibus quæ hic fiunt, de quibus dictum est quod non pertinent ad cognitionem intelligibilem.

AD UNDECIMUM dicendum, quod intellectus possibilis non potest reduci in actum cognitionis omnium naturalium per lumen solum intellectus agentis, sed per aliquam superiorem substantiam, cui actu adest cognitio omnium naturalium. Et si quis recte consideret, intellectus agens, secundum ea quæ Philosophus de ipso tradit, non est activum respectu intellectus possibilis directe; sed magis respectu phantasmatum, quæ facit intelligibilia actu, per quæ intellectus possibilis reductur in actum quando aspectus ejus inclinatur ad inferiora ex unione corporis. Et eadem ratione quando aspectus ejus est ad superiora post separationem a corpore, fit in actu per species actu intelligibiles quæ sunt in substantiis superioribus, quasi per agens proprium; et sic talis cognitio est naturalis.

Unde patet solutio AD DEODECIMUM.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod hujusmodi perfectionem recipiunt animæ separatæ a Deo mediantibus Angelis; licet enim substantia animæ creetur a Deo immediate, tamen perfectiones intelligibiles proveniunt a Deo mediantibus Angelis, non solum naturales, sed etiam quæ ad mysteria gratiarum pertinent, ut patet per Dionysium, iv cap. col. Hierar.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod anima separata habens universalem cognitionem scilicet naturalium, non est perfectio reducta in actum; quia cognoscere aliquid in universali, est cognoscere imperfecte et in potentia; unde non attingit ad felicitatem etiam naturalem; unde non sequitur quod alia auxilia quibus pervenitur ad felicitatem, sint superflua.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod damnati de hoc ipso bono cognitionis quod habent, tristantur, in quantum cognoscunt se destitutos esse summo bono, ad quod per alia bona ordinabantur.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod Glossa illa loquitur de particularibus, quæ non pertinent ad perfectionem intelligibilem, ut dictum est.

AD PRIMUM vero in contrarium dicendum, quod anima separata non perfecte comprehendit substantiam separatam; et ideo non oportet quod cognoscat omnia quæ in ipsa sunt per similitudinem.

AD SECUNDUM dicendum, quod verbum Gregorii veritatem habet quantum ad cognitionem objecti intelligibilis, quod est

Deus, quod, quantum est de se representat omnia intelligibilia; non tamen necesse est quod quicumque videt Deum, sciat omnia quæ ipse scit; nisi comprehendat ipsum, sicut ipse seipsum comprehendit.

AD TERTIUM dicendum, quod species quæ sunt in intellectu Angelii, sunt intelligibiles intellectui ejus cujus sunt formæ, non tamen intellectui animæ separatæ.

AD QUARTUM dicendum, quod licet intellectus sit forma substantiæ intelligentis, non tamen oportet quod anima separata intelligens substantiam separatam intelligat intellectum ejus; quia non comprehendit ipsam.

AD QUINTUM dicendum, quod licet anima separata aliquo modo cognoscat substantias separatas, non tamen oportet quod alia omnia cognoscat perfecte; quia nec ipsas substantias separatas perfecte cognoscit.

AD SEXTUM dicendum, quod anima separata reducitur a superiore substantia in actum omnium intelligibilium naturalium, non perfecte, sed universaliter, ut dictum est.

AD SEPTIMUM dicendum, quod licet substantiæ separatæ sint quodammodo exemplaria omnium rerum naturalium; non tamen sequitur quod eis cognitæ omnia cognoscantur, nisi perfecte comprehenderentur ipsæ substantiæ separatæ.

AD OCTAVUM dicendum, quod anima separata cognoscit per formas influxas; quæ tamen non sunt formæ ordinis universi in speciali, sicut in substantiis superioribus; sed in generali tantum, ut dictum est.

AD NONUM dicendum, quod res naturales sunt quodammodo in substantiis separatis et in anima; sed in substantiis separatis in actu; in anima vero in potentia ad omnes formas naturales intelligendas.

AD DECIMUM dicendum, quod anima Abraham erat substantia separata; unde et anima divitis poterat eam cognoscere, sicut et alias substantias separatas.

ARTICULUS XIX. — *Utrum potentiæ sensitivæ remaneant in anima separata.*

Decimonono quæritur, utrum potentiæ sensitivæ remaneant in anima separata. Et videtur quod sic. Quia potentiæ animæ vel essentialiter insunt ei, vel sunt proprietates naturales ejus. Sed nec essentialia possunt separari a re, dum ipsa res manet, neque proprietates naturales ejus. Ergo in anima separata manent potentiæ sensitivæ.

2. Sed dicendum, quod remanent in ea ut in radice. — Sed contra, esse in aliquo ut in radice, est esse in eo ut in potentia; quod est esse in aliquo virtute, et non actu. Essentialia autem rei et proprietates naturales ejus oportet quod sint in re actu,

et non virtute tantum. Ergo potentiæ sensitivæ non remanent in anima separata solum ut in radice.

3. Præterea, Augustinus dicit in lib. de Spiritu et Anima (cap. xv), quod anima recedens a corpore trahit secum sensum et imaginationem, concupiscibilem et irascibilem, quæ sunt in parte sensitiva. Ergo potentiæ sensitivæ remanent in anima separata.

4. Præterea, totum non est integrum cui desunt aliquæ partes ejus. Sed potentiæ sensitivæ sunt partes animæ. Si igitur non essent in anima separata, anima separata non esset integra.

5. Præterea, sicut est homo per rationem et intellectum, ita est animal per sensum; nam rationale est differentia hominis constitutiva, et sensibile est differentia constitutiva animalis. Si ergo non est idem sensus, non erit idem animal. Sed si potentiæ sensitivæ non remanent in anima separata, non erit idem sensus in homine resurgente qui modo est; quia quod in nihilum cedit, non potest resumere idem numero. Ergo homo resurgens non erit idem animal, et sic neque idem homo; quod est contra id quod dicitur Job, xix, 27: *Quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspiciuntur sunt.*

6. Præterea, Augustinus dicit, XII super Genes. ad litter. (cap. xxxii), quod pœnæ quas in inferno animæ patiuntur, sunt similes visis dormientium, id est secundum similitudines corporalium rerum. Sed hujusmodi visa dormientium sunt secundum imaginationem, quæ pertinet ad partem sensitivam. Ergo potentiæ sensitivæ sunt in anima separata.

7. Præterea, manifestum est quod gaudium est in concupiscibili, et ira in irascibili. Sed in animabus separatis bonorum est gaudium, et in animabus malorum est dolor et ira; est enim ibi fletus et stridor dentium. Ergo cum concupiscibilis et irascibilis sint in parte sensitiva, ut Philosophus dicit in III de Anima; videtur quod potentiæ sensitivæ sint in anima separata.

8. Præterea, Dionysius dicit (iv cap. de div. Nom.), quod malum dæmonis est furor irrationalis, concupiscentia amens, et phantasia proterva. Sed hæc pertinent ad potentiæ sensitivas. Ergo potentiæ sensitivæ sunt in dæmonibus; multo ergo magis in anima separata.

9. Præterea, Augustinus dicit super Genes. ad lit., quod anima quædam sentit sine corpore, scilicet gaudium et tristitiam. Sed quod convenit animæ sine corpore, est in anima separata. Ergo sensus est in anima separata.

10. Præterea, in lib. de Causis (prop. xiv) dicitur, quod in omni anima sunt res sensibiles. Sed res sensibiles per hoc sentiuntur, quia sunt in anima. Ergo anima separata sentit res sensibiles; et ita est in ea sensus.

11. Præterea, Gregorius dicit (homil. XL in Evang.) quod id quod Dominus narrat Lucae, xvi, de divite epulone, non est parabola, sed res gesta. Dicitur autem ibi, quod dives in inferno positus nec dubium quin secundum animam separatam vidit Lazarum, et audivit Abraham sibi loquentem. Ergo anima separata vidit et audivit; et sic est in ea sensus.

12. Præterea, eorum quæ sunt idem secundum esse vel secundum substantiam, unum non potest esse sine altero. Sed anima sensibilis et rationalis in homine sunt idem secundum esse et secundum substantiam. Ergo non potest esse quin sensus remaneat in anima rationali separata.

13. Præterea, quod cedit in nihil, non resumitur idem numero. Sed si potentia sensitiva non manent in anima separata, oportet quod cedant in nihilum. Ergo in resurrectione non erunt eodem numero; et sic, cum potentia sensitiva sint actus organorum, neque organa erunt eadem numero, neque totus homo erit idem numero; quod est inconveniens.

14. Præterea, præmium et pœna respondet merito et demerito. Sed meritum et demeritum hominis consistit ut plurimum in actibus sensitivarum potentiarum, dum vel passionibus sequimur, vel eas refrenamus. Ergo iustitia videtur exigere quod actus sensitivarum potentiarum sint in animabus separatis, quæ præmiantur vel puniuntur.

15. Præterea, potentia nihil est aliud quam principium actionis vel passionis. Anima autem est principium operationum sensitivarum. Ergo potentia sensitiva sunt in anima sicut in subjecto; et ita non potest esse quin remaneant in anima separata; cum accidentia contrarietate carentia non corrumpantur nisi per corruptionem subjecti.

16. Præterea, memoria est in parte sensitiva, secundum Philosophum (in lib. de Memoria et Reminisc., cap. 1). Sed memoria est in anima separata; quod patet per hoc quod dicitur diviti epuloni ab Abraham, Luc., xvi, 25: *Recordare quia recepisti bona in vita tua*. Ergo potentia sensitiva sunt in anima separata.

17. Præterea, virtutes et vitia remanent in animabus separatis. Sed quædam virtutes et vitia sunt in parte sensitiva: dicit enim Philosophus in III Ethic. (cap. x), quod temperantia et fortitudo sunt irrationabilium partium. Ergo potentia sensitiva manent in anima separata.

18. Præterea, de mortuis qui resuscitati dicuntur, legitur in perisque historicis sanctorum, quod quædam imaginabilia se vidisse recitaverunt, puta domos, campos, flumina, et hujusmodi. Ergo anima separata imagine utuntur, quæ est in parte sensitiva.

19. Præterea, sensus juvat cognitionem intellectivam; nam qui deficit unus sensus, deficit una scientia. Sed cognitio intel-

lectiva perfectior erit in anima separata quam in anima conjuncta corpori. Ergo magis aderit ei sensus.

20. Præterea, Philosophus dicit in I de Anima (com. lxxv), quod si senex accipiat oculum juvenis, videbit utique sicut et juvenis. Ex quo videtur quod debilitatis organum non debilitatur potentia sensitiva. Ergo nec destructis, destruuntur; et sic videtur quod potentia sensitiva remanent in anima separata.

Sed contra est quod Philosophus dicit in III de Anima (lib. II, com. xxi), de intellectu loquens, quod hoc solum separatur sicut perpetuum a corruptibili. Ergo potentia sensitiva non remanent in anima separata.

Præterea, Philosophus dicit in XVI lib. de Animalibus (lib. II de gener. Animal., cap. iii), quod quarum potentiarum operationes non sunt sine corpore, neque ipsæ potentia sunt sine corpore. Sed operationes potentiarum sensitivarum non sunt sine corpore: exercentur enim per organa corporalia. Ergo potentia sensitiva non sunt sine corpore.

Præterea, Damascenus dicit (lib. II, cap. xxiii), quod nulla res destituitur propria operatione. Si ergo potentia sensitiva remaneret (1) in anima separata, haberent proprias operationes; quod est impossibile.

Præterea, frustra est potentia quæ non reducit ad actum. Nihil autem est frustra in operationibus Dei. Ergo potentia sensitiva non manent in anima separata, in qua non possunt reduci ad actum.

Respondeo dicendum, quod potentia animæ non sunt de essentia animæ, sed sunt proprietates naturales quæ fluunt ab essentia ejus, ut ex prioribus quæstionibus (quæst. præced., art. ult.) haberi potest. Accidens autem dupliciter corrumpitur: uno modo a suo contrario, sicut frigidum corrumpitur a caldo; alio modo per corruptionem sui subjecti: non enim accidens remanere potest corrupto subjecto. Quæcumque igitur accidentia seu formæ contrarium non habent, non destruuntur nisi per destructionem subjecti. Manifestum est autem quod potentia animæ nihil est contrarium; et ideo si corrumpantur, non corrumpuntur nisi per corruptionem sui subjecti. Ad investigandum igitur utrum potentia sensitiva corrumpantur corrupto corpore, vel remaneant in anima separata, principium investigationis oportet accipere, ut consideremus quid sit subjectum potentiarum prædictarum. Manifestum est autem quod subjectum potentia sensitiva oportet esse id quod secundum potentiam dicitur potens: nam omne accidens suum subjectum denominat. Idem autem est quod potest agere vel pati, et quod est agens vel patiens; unde oportet ut illud sit subjectum potentia quod est subjectum actionis vel passionis, cujus potentia est

(1) *A.* non remanent.

principium. Et hoc est quod Philosophus dicit in lib. de Somno et Vigilia (cap. 1), quod cuius est potentia, ejus est actio. Circa operationes autem sensuum diversa fuit opinio. Plato enim posuit quod anima sensitiva per se haberet propriam operationem: posuit enim quod anima etiam sensitiva est movens seipsam, et quod non movet corpus nisi prout est a se mota. Sic igitur in sentiendo est duplex operatio: una qua anima movet seipsam; alia qua movet corpus. Unde Platonici definiunt quod sensus est motus animæ per corpus; unde et propter hoc quidam hujusmodi positionis sectatores distinguunt duplices operationes partis sensitivæ: quasdam scilicet interiores, quibus anima sentit, secundum quod seipsam movet; quasdam exteriores secundum quod movet corpus. Dicunt etiam, quod sunt duplices potentia sensitivæ; quædam quæ sunt in ipsa anima principium interiorum actuum; et istæ manent in anima separata corpore destructo cum suis actibus; quædam vero sunt principia exteriorum actuum, quæ sunt in anima simul et corpore, et pereunt corpore pereunt. Sed hæc positio stare non potest. Manifestum est enim quod unumquodque secundum hoc operatur secundum quod est ens; unde quæ per se habent esse, per se operantur, sicut individua substantiarum. Formæ autem quæ per se non possunt esse, sed dicuntur entia inquantum eis aliquid est, non habent per se operationem, sed dicuntur operari inquantum per eas subjecta operantur; sicut enim calor non est id quod est, sed est id quo aliquid est calidum; ita non calefacit, sed est id quo calidum calefacit. Si igitur anima sensitiva haberet per se operationem, sequeretur quod haberet per se subsistentiam, et sic non corrumpere corrupto corpore; unde etiam brutorum animæ essent immortales; quod est impossibile; et tamen Plato hoc dicitur concessisse. Manifestum est igitur quod nulla operatio partis sensitivæ potest esse animæ tantum ut operetur; sed est compositi per animam, sicut calefactio est calidi per calorem. Compositum igitur est videns et audiens, et omnia sentiens, sed per animam; unde etiam compositum est potens videre et audire et sentire, sed per animam. Manifestum est ergo quod potentia partis sensitivæ sunt in composito sicut in subjecto; sed sunt ab anima sicut a principio. Destructo igitur corpore, destruntur potentia sensitivæ, sed remanent in anima sicut in principio. Et hoc est quod alia opinio dicit, quod potentia sensitivæ manent in anima separata solum sicut in radice.

Ad PRIMUM ergo dicendum, quod potentia sensitivæ non sunt de essentia animæ sed sunt proprietates naturales: compositi quidem ut subjecti, animæ vero ut principii.

Ad SECUNDUM dicendum, quod hujusmodi potentia dicuntur in anima separata remanere ut in radice, non quia sint actu

in ipsa; sed quia anima separata est talis virtutis ut si uniatur corpori; iterum potest causare has potentias in corpore, sicut et vitam.

Ad TERTIUM dicendum, quod illam auctoritatem non oportet nos recipere, cum liber iste falsum habeat auctorem in titulo: non enim est Augustini, sed eujusdam alterius. Posset tamen illa auctoritas exponi, ut dicatur, quod anima trahit secum hujusmodi potentias non actu, sed virtute.

Ad QUARTUM dicendum, quod potentia animæ non sunt partes essentielles, vel integrales, sed potentiales; ita tamen quod quædam earum insunt animæ secundum se, quædam vero composito.

Ad QUINTUM dicendum, quod sensus dicitur dupliciter. Uno modo ipsa anima sensitiva, quæ est hujusmodi potentiarum principium; et sic per sensum animal est animal sicut per propriam formam: hoc enim modo a sensu sensibile sumitur, prout est differentia constitutiva animalis. Alio modo dicitur sensus ipsa potentia sensitiva, quæ cum sit proprietates naturalis, ut dictum est (in corp. art.), non est constitutiva speciei, sed consequens speciem. Hoc igitur modo sensus non manet in anima separata, sed sensus primo modo dictus manet: nam in homine eadem est essentia animæ sensibilis et rationalis. Unde nihil prohibet hominem resurgentem esse idem animal numero: ad hoc enim quod aliquid sit idem numero, sufficit quod principia essentialia sint eadem numero; non autem requiritur quod proprietates et accidentia sint eadem numero.

Ad SEXTUM dicendum, quod Augustinus videtur hoc retractasse in lib. Retractionum (cap. xxiv). Dicit enim II super Genes. ad litter. (cap. xxxii), quod pœnæ inferni secundum imaginariam visionem sunt, et quod locus inferni non est corporeus, sed imaginarius; unde coactus fuit reddere rationem, si infernus non est locus corporeus, quare inferi dicuntur esse sub terra. Et hoc ipsemet reprehendit dicens: *De inferis magis mihi videtur docere debuisse quod sub terris sint, quam rationem reddere cur sub terris esse credantur sicut dicuntur, quasi non ita sit.* Hoc autem retractato quod de loco inferni dixerat, videntur omnia alia retractari quæ ad hoc pertinent.

Ad SEPTIMUM dicendum, quod in anima separata non est gaudium neque ira secundum quod sunt actus irascibilis et concupisibilis quæ sunt in sensitiva parte; sed secundum quod his designatur motus voluntatis, quæ est in parte intellectiva.

Ad OCTAVUM dicendum, quod quia malum hominis est secundum tria, scilicet phantasiam protervam, quæ scilicet est principium errandi, concupiscentiam amentem, et irrationalem furorem, propter hoc Dionysius malum dæmonis sub similitu-

dine humani mali describit; non ut intelligatur in dæmonibus esse phantasia, aut irascibilis aut concupiscibilis, quæ sunt in in parte sensitiva; sed aliqua his proportionata, secundum quod competit naturæ intellectivæ.

AD NONUM dicendum, quod per verba illa Augustini non intelligitur quod anima aliqua sentiat absque organo corporali; sed quod aliqua sentiat absque ipsis corporibus sensibilibus, utpote metum et tristitiam; aliqua vero per ipsa corpora, utpote calidum et frigidum.

AD DECIMUM dicendum, quod omne quod est in alio, est in eo per modum recipientis; unde res sensibiles sunt in anima separata non per modum sensibilem, sed per modum intelligibilem.

AD UNDECIMUM dicendum, quod nihil prohibet in descriptione rerum gestarum aliqua metaphorice dici: licet enim quod dicitur in Evangelio de Lazaro et divite, sit res gesta; tamen metaphorice dicitur quod Lazarus vidit et audivit, sicut et metaphorice dicitur quod linguam habuit.

AD DUODECIMUM dicendum, quod substantia animæ sensibilis in homine manet post mortem; non tamen manent potentia sensitivæ.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod sicut sensus prout nominat potentiam, non est forma totius corporis, sed anima sensitiva; sensus autem est proprietas compositi; ita etiam potentia viva non est actus oculi, sed anima secundum quod est principium talis potentia; quasi ita dicatur, quod anima viva est actus oculi, sicut anima sensitiva est actus corporis; potentia autem viva est proprietas consequens. Unde non oportet quod sit alius oculus resurgens, licet alia sit potentia sensitiva.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod præmium non respondet merito sicut præmiando, sed sicut ei pro quo aliquid præmiatur. Unde non oportet quod omnes actus resumantur in remuneratione quibus aliquis meruit; sed sufficit quod sint in divina recordatione: alias oporteret iterum sanctos occidi; quod est absurdum.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod anima est principium sentiendi, non sicut sentiens, sed sicut id quo sentiens sentit; unde potentia sensitivæ non sunt in anima sicut in subjecto, sed sunt ab anima sicut a principio.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod anima separata recordatur per memoriam, non quæ est in parte sensitiva, sed quæ est in parte intellectiva, prout Aug. ponit eam partem imaginis.

AD DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod virtutes et vitia quæ sunt irrationabilium partium, non manent in anima separata nisi in suis principiis; omnium enim virtutum semina sunt in voluntate et ratione.

AD DECIMUMOCTAVUM dicendum, quod sicut ex supradictis (art. 17 et 18) patet, anima separata a corpore non eundem modum habet cognoscendi sicut cum est in corpore. Eorum ergo quæ apprehendit anima separata secundum modum sibi proprium absque phantasmatis, remanet cognitio in ea postquam ad pristinum statum redit, corpori iterato conjuncta, secundum modum tunc sibi convenientem, scilicet cum conversione ad phantasmata; et ideo quæ intelligibiliter viderunt, imaginabiliter narrant.

AD DECIMUMNONUM dicendum, quod intellectus indiget auxilio sensus secundum statum imperfectæ cognitionis, prout scilicet accipit a phantasmatis; non autem secundum perfectiorem cognitionis modum, qui competit animæ separatae; sicut homo indiget lacte in pueritia, non tamen in perfecta ætate.

AD VIGESIMUM dicendum, quod potentia sensitivæ non debilitantur secundum se debilitatis organis, sed solum per accidens; unde et per accidens corruptuntur corruptis organis.

ARTICULUS XX. — *Utrum anima separata singularia cognoscat.*
(I p., quæst. LXXXIX, art. 4.)

Vicesimo quæritur, utrum anima separata singularia cognoscat. Et videtur quod non. Quia de potentiis animæ in anima separata remanet solus intellectus. Sed objectum intellectus est universale, et non singulare; scientia enim est universalium, sensus autem singularium, ut dicitur in I de Anima (lib. III, com. xx). Ergo anima separata non cognoscit singularia, sed tantum universalia.

2. Præterea, si anima separata cognoscit singularia aut per formas prius acquisitas, cum esset in corpore, aut per formas influxas. Sed non per formas prius acquisitas; nam formarum quas anima per sensus acquirit dum est in corpore, quædam sunt intentiones individuales, quæ conservantur in potentiis partis sensitivæ; et sic remanere non possunt in anima separata, cum huiusmodi potentia non maneat in ea, ut ostensum est (art. præced.) : quædam autem intentiones sunt universales, quæ sunt in intellectu, unde hæc solæ manere possunt. Sed per intentiones universales non possunt cognosci singularia. Ergo anima separata non potest cognoscere singularia per species quas acquisivit in corpore. Similiter autem neque per species influxas; quia huiusmodi species æqualiter se habent ad omnia singularia; unde sequeretur quod anima separata omnia singularia cognosceret; quod non videtur esse verum.

3. Præterea, cognitio animæ separatae impeditur per loci distantiam: dicit enim Augustinus in lib. de Cura pro mortuis agenda (cap. XIII, xv et XVI), quod animæ mortuorum ibi sunt

ubi ea quæ hic sunt, omnino scire non possunt. Cognitionem autem quæ fit per species influxas, non impedit loci distantia. Ergo anima non cognoscit singularia per species influxas.

4. Præterea, species influxæ æqualiter se habent ad præsentia et futura: non enim influxus intelligibilium specierum est sub tempore. Si igitur anima separata cognoscit singularia per species influxas, videtur quod non solum cognoscat præsentia vel præterita, sed etiam futura; quod esse non potest, ut videtur; cum cognoscere futura sit solius Dei, prout dicitur Isai., xli, 23: *Annuntiate quæ ventura sunt in fine, et dicam quod illi estis vos.*

5. Præterea, singularia sunt infinita. Species autem influxæ non sunt infinitæ. Non ergo anima separata per species influxas potest singularia cognoscere.

6. Præterea, id quod est indistinctum, non potest esse principium distinctæ cognitionis. Cognitio autem singularium est distincta. Cum igitur formæ influxæ sunt indistinctæ, utpote universales existentes, videtur quod per species influxas anima separata, singularia cognoscere non possit.

7. Præterea, omne quod recipitur in aliquo recipitur in eo per modum recipientis. Sed anima separata est immaterialis. Ergo formæ influxæ recipiuntur in ea immaterialiter. Sed quod est immateriale, non potest esse principium cognitionis singularium, quæ sunt individuata per materiam. Ergo anima separata per formas influxas non potest cognoscere singularia.

8. Sed diceretur, quod per formas influxas possunt cognosci singularia, licet sint immateriales: quia sunt similitudines rationum idealium, quibus Deus et universalia et singularia cognoscit. — Sed contra. Dens per rationes ideales cognoscit singularia, in quantum sunt factrices materiæ quæ est principium individuationis. Sed formæ influxæ animæ separatæ non sunt materiæ factrices, quia non sunt creatrices: hoc enim solius Dei est. Ergo anima separata per formas influxas non potest cognoscere singularia.

9. Præterea, similitudo creaturæ ad Deum non potest esse per univocationem, sed solum per analogiam. Sed cognitio quæ fit per similitudinem analogiæ, est imperfectissima; sicut si aliquid cognosceretur per alterum, in quantum convenit cum illo in ente. Si ergo anima separata cognoscit singularia per species influxas, in quantum sunt similes rationibus idealibus, videtur quod imperfectissime singularia cognoscat.

10. Præterea, dictum est in præcedentibus (art. 18), quod anima separata non cognoscit naturalia per formas influxas nisi in quadam confusione, et in universali. Hoc autem non est cognoscere. Ergo anima separata non cognoscit singularia per species influxas.

11. Præterea, species illæ influxæ per quas anima separata

singularia ponitur cognoscere, non causantur a Deo immediate: quia secundum Dionysium, lex divinitatis est infima per media reducere. Nec iterum causantur per Angelum: quia Angelus huiusmodi species causare non potest neque creando, cum nullius rei sit creator; neque transmutando, quia oportet esse aliquid medium differens. Ergo videtur quod anima separata non habeat species influxas, per quas singularia cognoscat.

12. Præterea, si anima separata cognoscit singularia per species influxas, hoc non potest esse nisi dupliciter: vel applicando species ad singularia, vel convertendo se ad ipsas species. Si applicando ad singularia, constat quod huiusmodi applicatio non fit accipiendo aliquid a singularibus; cum non habeat potentias sensitivas, quæ natæ sunt a singularibus accipere. Relinquitur ergo quod hæc applicatio fit ponendo aliquid circa singularia; et sic non cognoscat ipsa singularia, sed hoc tantum quod circa singularia ponit. Si autem per species dictas cognoscit singularia convertendo se ad ipsas, sequitur quod non cognoscat singularia nisi secundum quod sunt in ipsis speciebus. Sed in speciebus predictis non sunt singularia nisi universaliter. Ergo anima separata non cognoscit singularia nisi in universali.

13. Præterea, nullum finitum super infinita potest. Sed singularia sunt infinita. Cum igitur virtus animæ separatæ sit finita, videtur quod anima separata non cognoscat singularia.

14. Præterea, anima separata non potest cognoscere aliquid nisi visione intellectuali. Sed Augustinus, XII super Genesim ad litter. (cap. xxiv), dicit, quod visione intellectuali non cognoscuntur neque corpora neque similitudines. Cum igitur singularia sint corpora, videtur quod ab anima separata cognosci non possunt.

15. Præterea, ubi est eadem natura, et idem est modus operandi. Sed anima separata est ejusdem naturæ cum anima conjuncta corpori. Cum ergo anima conjuncta corpori non possit cognoscere singularia per intellectum, videtur quod nec anima separata.

16. Præterea, potentiæ distinguuntur per objecta. Sed propter quod unumquodque, illud magis. Ergo objecta sunt magis distincta quam potentiæ. Sed sensus nunquam fiet intellectus. Ergo singulare, quod est sensibile, nunquam fiet intelligibile.

17. Præterea, potentia cognoscitiva superioris ordinis minus multiplicatur respectu eorundem cognoscibilium quam potentia inferioris ordinis: sensus enim communis est cognoscitivus omnium quæ per quinque exteriores sensus apprehenduntur; et similiter Angelus una potentia cognoscitiva, scilicet intellectu, cognoscit universalia et singularia, quæ homo sensu

et intellectu apprehendit. Sed nunquam potentia inferioris ordinis potest apprehendere id quod est alterius potentie quæ ab ea distinguitur, sicut visus nunquam potest apprehendere objectum auditus. Ergo intellectus hominis nunquam potest apprehendere singulare, quod est objectum sensus, licet intellectus Angeli cognoscat utrumque et apprehendat.

18. Præterea, in lib. de Causis (prop. xxiii), dicitur quod intelligentia cognoscit res in quantum est causa eis, vel in quantum regit eas. Sed anima separata neque causat singularia, neque regit singularia. Ergo non cognoscit ea.

1. Sed contra, formare propositiones non est nisi intellectus. Sed anima etiam conjuncta corpori, format propositionem, cujus subiectum est singulare, prædicatum universale; ut cum dico: Socrates est homo: quod non possum facere nisi cognoscerem singulare, et comparisonem ejus ad universale. Ergo etiam anima separata per intellectum cognoscit singularia.

2. Præterea, anima est inferior secundum naturam omnibus Angelis. Sed Angeli inferioris Hierarchiæ recipient illuminationes singularium effectuum; et in hoc distinguuntur ab Angelis mediæ hierarchiæ, qui recipient illuminationes secundum rationes universales effectuum; et ab Angelis supremæ, qui recipient illuminationes secundum rationes universales existentes in causa. Cum igitur tanto sit magis particularis cognitio, quanto substantia cognoscens est inferioris ordinis, videtur quod anima separata multo fortius singularia cognoscat.

3. Præterea, quidquid potest virtus inferior, potest superior. Sed sensus potest cognoscere singularia, qui est inferior intellectus. Ergo et anima separata secundum intellectum potest singularia cognoscere.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod anima separata quædam singularia cognoscat; non tamen omnia. Cognoscit autem singularia quædam, quorum prius cognitionem accipit dum corpori esset unita; aliter enim non recordaretur eorum quæ gessit in vita; et sic periret ab anima separata conscientia vermis. Cognoscit etiam quædam singularia quorum cognitionem accipit post separationem a corpore; aliter enim non affigeretur ab igne inferni, et ab aliis corporalibus pœnis quæ in inferno esse dicuntur. Quod autem non omnia singularia cognoscat anima separata secundum naturalem cognitionem, ex hoc manifestum est quod animæ mortuorum nesciunt ea quæ hic aguntur, ut Augustinus dicit (lib. de Cura pro mortuis, cap. xiii et xv). Habet igitur hæc quæstio duas difficultates; unam communem, et aliam propriam. Communis quidem difficultas est ex hoc quod intellectus noster non videtur esse cognoscitivus singularium, sed universalium tantum; unde cum Deo et Angelis et animæ

separatæ non competat aliqua cognoscitiva potentia nisi solus intellectus, difficile videtur quod eis singularium cognitio adsit. Unde quidam intantum erraverunt, ut Deo et Angelis cognitionem singularium subtraherent; quod est omnino impossibile. Nam hoc posito, providentia divina excluderetur a rebus, et judicium Dei de humanis actibus tolleretur; auferrentur etiam et ministeria Angelorum, quos de salute hominum credimus esse sollicitos, secundum illud Apostoli (Hebr., 1, 14): *Omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis.*

Et ideo alii dixerunt, Deum quidem et Angelos; necnon et animas separatas singularia cognoscere per cognitionem universalium causarum totius ordinis universi. Nihil enim est in rebus singularibus quod ex illis universalibus causis non derivetur. Et ponunt exemplum, sicut si aliquis cognosceret totum ordinem cœli et stellarum, et mensuram et motus eorum, sciret per intellectum omnes futuras eclipses, et quantæ, et quibus in locis, et quibus temporibus futuræ essent. Sed hoc non sufficit ad veram singularium cognitionem. Manifestum est enim quod quantumcumque advenitur aliqua universalis, nunquam ex eis perficitur singulare; sicut si dicam hominem album, musicum, et quæcumque hujusmodi addidero, nunquam erit singulare; possibile est enim omnia hæc adunata pluribus convenire. Unde qui cognoscit omnes causas in universali, nunquam propter hoc proprie cognoscet aliquem singularem effectum: nec ille qui cognoscit totum ordinem cœli, cognoscit hanc eclipsim ut est hic; etsi enim cognoscat eclipsim futuram esse in tali situ solis et lunæ, et in tali hora, et quæcumque hujusmodi in eclipsibus observantur; tamen talem eclipsim possibile est pluries evenire.

Et ideo alii, ut veram cognitionem singularium Angelis et animabus adscriberent, dixerunt, quod hujusmodi cognitionem ab ipsis singularibus accipiunt. Sed hoc est omnino inconveniens. Cum enim maxima sit distantia inter esse intelligibile et esse materiale et sensibile, non statim forma rei materialis ab intellectu accipitur, sed per multa media ad eum deducitur; puta, forma alicujus sensibilis prius fit in medio, ubi est spiritalior quam in re sensibili; et postmodum in organo sensus; et exinde derivatur ad phantasiam, et ad alias inferiores vires; et ulterius tandem perducitur ad intellectum. Hæc autem media hæc etiam fingere possibile est competere Angelis, aut animæ separatæ.

Et ideo aliter dicendum est, quod formæ rerum per quas intellectus cognoscit, dupliciter se habent ad res; quædam enim sunt factivæ rerum, quædam autem a rebus acceptæ; et illæ quidem quæ sunt rerum factivæ, intantum ducunt in cognitionem rei, in quantum ejus factivæ existunt; unde artifex qui

artificiato tradit formam vel dispositionem materiæ, per formam artis cognoscit artificiatum quantum ad illud quod in eo causat. Et quia nulla ars hominis causat materiam, sed accipit eam jam præexistentem, quæ est individuationis principium; ideo artifex per formam, puta ædificator, cognoscit domum in universali; non autem hanc domum ut est hæc, nisi inquantum ejus notitiam accipit per sensum. Deus autem per intellectum suum non solum producit formam ex qua sumitur ratio universalis, sed etiam materiam quæ est individuationis principium; unde per suam artem cognoscit et universalia et singularia; sicut enim a divina arte effluunt res materiales ut subsistant in propriis naturis, ita ab eadem arte effluunt in substantias intellectuales separatæ similitudines rerum intelligibiles, quibus res cognoscant secundum quod producantur a Deo. Et ideo substantiæ separatæ cognoscunt non solum universalis, sed etiam singularia; inquantum species intelligibiles in eas a divina arte emanantes sunt similitudines rerum et secundum formam et secundum materiam. Nec est inconveniens, formam quæ est factiva rei, quamvis sit immaterialis, esse similitudinem rei et quantum ad formam et quantum ad materiam; quia semper in aliquo altiori est aliquid uniformius quam sit in inferiori natura. Unde licet in natura sensibili sit aliud forma et materia; tamen id quod est altius et causa utrisque, unum existens se habet ad utramque: propter quod superiores substantiæ immaterialiter materialia cognoscunt, et uniformiter divisa, ut Dionysius dicit (VII cap. de divin. Nomin.). Formæ autem intelligibiles a rebus acceptæ per quamdam abstractionem a rebus accipiuntur; unde non ducunt in cognitionem rei quantum ad id a quo fit abstractio, sed quantum ad id quod abstrahitur tantum. Et sic cum formæ receptæ in intellectu nostro a rebus sint abstractæ a materia et ab omnibus conditionibus materiæ, non ducunt in cognitionem singularium, sed universalium tantum. Hæc est igitur ratio quare substantiæ separatæ possunt per intellectum singularia cognoscere, cum tamen intellectus noster cognoscat universalis tantum. Sed circa singularium cognitionem aliter se habet intellectus angelicus, et aliter animæ separatæ. Diximus enim in superioribus (art. 18), quod efficacia virtutis intellectivæ quæ est in Angelis, est proportionata universalitati formarum intelligibilium in eis existentium; et ideo per hujusmodi formas universales cognoscunt omnia ad quæ se extendunt; unde sicut cognoscunt omnes species rerum naturalium sub generibus existentes, ita cognoscunt omnia singularia rerum naturalium quæ sub speciebus continentur. Efficacia autem virtutis intellectivæ animæ separatæ non est proportionata universalitati formarum influxarum, sed magis est proportionata formis a rebus acceptis; propter quod naturale est animæ corpori uniri. Et ideo supra

dictum est quod anima separatata non cognoscit omnia naturalia, etiam secundum species, determinate et complete, sed in quadam universalitate et confusione; unde nec species influxæ sufficientiunt in eis ad cognitionem singularium, ut sic possint cognoscere omnia singularia, sicut Angeli cognoscunt. Sed tamen hujusmodi species influxæ determinantur in ipsa anima ad cognitionem aliquorum singularium; ad quæ anima habet aliquem ordinem specialem vel inclinationem, sicut ad ea quæ patitur, vel ad ea ad quæ afficitur, vel quorum aliquæ impressiones et vestigia in ea remanent. Omne enim receptum determinatur in recipiente secundum modum recipientis. Et sic patet quod anima separatata cognoscit singularia; non tamen omnia, sed quædam.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod intellectus noster nunc cognoscit per species a rebus acceptas, quæ sunt abstractæ a materia et omnibus materiæ conditionibus; et ideo non potest cognoscere singularia, quorum principium est materia, sed universalis tantum; sed intellectus animæ separatæ habet formas influxas, per quas potest singularia cognoscere ratione jam dicta.

AD SECUNDUM dicendum, quod anima separatata non cognoscit singularia per species prius acquisitas dum erat corpori unita, sed per species influxas; non tamen sequitur quod cognoscat omnia singularia, ut ostensum est.

AD TERTIUM dicendum, quod animæ separatæ non impediuntur a cognoscendis his quæ sunt hic, propter loci distantiam; sed quia non est in eis tanta efficacia intellectivæ virtutis, ut per species influxas omnia singularia cognoscere possint.

AD QUARTUM dicendum, quod nec etiam Angeli omnia futura contingentia cognoscunt; per species enim influxas singularia cognoscunt, inquantum participant speciem; unde futura quæ nondum participant speciem, inquantum futura sunt, ab eis non cognoscuntur, sed solum inquantum sunt præsentia in suis causis.

AD QUINTUM dicendum, quod Angeli qui cognoscunt omnia singularia naturalia, non habent tot species intelligibiles quot sunt singularia ab eis cognita; sed per unam speciem cognoscunt multa, ut in superioribus ostensum est. Animæ vero separatæ non cognoscunt omnia singularia. Unde quantum ad eas ratio non concludit.

AD SEXTUM dicendum, quod si species essent a rebus acceptæ, non possent esse propria ratio singularium a quibus abstrahuntur; sed species influxæ cum sint similitudines idealium formarum, quæ sunt in mente divina, possunt distincte representare singularia; maxime illa ad quæ anima habet aliquam determinationem ex natura sua.

AD SEPTIMUM dicendum, quod species influxa quamvis sit

immaterialis et distincta, est tamen similitudo rei et quantum ad formam et quantum ad materiam, in qua est distinctio et individuationis principium, ut expositum est (in corp. art.).

AD OCTAVUM dicendum, quod quamvis formæ intelligibiles non sint creatrices rerum, sunt tamen similes formis creaturibus, non quidem in virtute creandi, sed in virtute repræsentandi res creatas. Aliquis enim artifex potest tradere artem aliquid faciendi alicui, cui tamen non adest virtus ut perficiat illud.

AD NONUM dicendum, quod quia formæ influxæ non sunt similes rationibus idealibus in mente divina existentibus nisi secundum analogiam, ideo per hujusmodi formas illæ rationes ideales non perfecte cognosci possunt. Non tamen sequitur quod per eas imperfecte cognoscantur res quarum sunt rationes ideales; hujusmodi enim res non sunt excellentiores formis influxis; sed e converso; unde per formas influxas perfecte comprehendi possunt.

AD DECIMUM dicendum, quod formæ influxæ determinantur ad cognitionem quorundam singularium in anima separata ex ipsius animæ dispositione, ut dictum est.

AD UNDECIMUM dicendum, quod species influxæ causantur in anima separata a Deo mediantibus Angelis. Nec obstat quod quædam animæ separatæ sunt superiores quibusdam Angelis. Non enim nunc loquimur de cognitione gloriæ, secundum quam anima potest esse Angelis vel similis, vel æqualis, vel etiam superior; sed loquimur de cognitione naturali, in qua anima deficit ab Angelo. Causantur autem hujusmodi formæ in anima separata per Angelum, non per modum creationis; sed sicut id quod est in actu, reduct aliquid sui generis de potentia in actum. Et cum hujusmodi actio non sit situationalis, non oportet hic quærere medium deferens situale; sed idem hic operatur ordo naturæ quod in corporalibus ordo situs.

AD DUODECIMUM dicendum, quod anima separata per species influxas cognoscit singularia, in quantum sunt similitudines singularium per modum jam dictum. Applicatio autem et conversio, de quibus in objectione fit mentio, magis hujusmodi cognitionem concomitantur quam eam causant.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod singularia non sunt infinita in actu, sed in potentia: nec intellectus Angeli aut animæ separatæ prohibetur cognoscere infinita singularia unum post unum, cum et sensus hoc possit. Et intellectus noster hoc modo cognoscit infinitas species numerorum; sic enim infinitum non est in cognitione nisi successive, et secundum actum conjunctum potentiae; sicut etiam ponitur esse infinitum in rebus materialibus.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod Augustinus non intendit dicere quod corpora et similitudines corporum non cogno-

scantur intellectu; sed quod intellectus non movetur in sua visione a corporibus, sicut sensus; nec a similitudinibus corporum, sicut imaginatio; sed ab intelligibili veritate.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod licet anima separata sit ejusdem naturæ cum anima conjuncta corpori, tamen propter separationem a corpore habet aspectum liberum ad substantias superiores, ut possit per eas recipere influxum intelligibilium formarum, per quas singularia cognoscatur; quod non potest dum est corpori unita, ut in superioribus ostensum est.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod singulare secundum quod est sensibile, scilicet secundum corporalem immutacionem, nunquam fit intelligibile; sed secundum quod forma immaterialis intelligibilis ipsum repræsentare potest, ut ostensum est.

AD DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod anima separata per suum intellectum recipit species intelligibiles per modum superioris substantiæ, in qua una virtute cognoscitur quod homo duabus virtutibus, scilicet sensu et intellectu cognoscit. Et ideo anima separata utrumque cognoscere potest.

AD DECIMUMOCTAVUM dicendum, quod anima separata quamvis non regat res vel causet eas, tamen habet formas similes causanti et regenti; non enim causans et regens cognoscit quod regitur et causatur nisi in quantum ejus similitudinem habet.

Ad ea vero quæ in contrarium obijciuntur, etiam respondere oportet, quia falsum concludunt.

AD PRIMUM quorum dicendum est, quod anima conjuncta corpori per intellectum cognoscit singulare, non quidem directe, sed per quamdam reflexionem; in quantum scilicet ex hoc quod apprehendit suum intelligibile, revertitur ad considerandum suum actum, et speciem intelligibilem quæ est principium suæ operationis; et ejus speciei originem; et sic venit in considerationem phantasmatum, et singularium, quorum sunt phantasmata. Sed hæc reflexio compleri non potest nisi per adjunctionem virtutis cogitativæ et imaginativæ, quæ non sunt in anima separata; unde per modum istum anima separata singularia non cognoscit.

AD SECUNDUM dicendum, quod Angeli inferioris hierarchiæ illuminantur de rationibus singularium effectuum, non per species singulares, sed per rationes universales, ex quibus cognoscere singularia possunt propter efficaciam virtutis intellectivæ, in qua excedunt animam separatam. Et licet rationes ab eis perceptæ sint universales simpliciter, tamen dicuntur particulares per comparisonem ad rationes universales, quas Angeli superiores recipiunt.

AD TERTIUM dicendum, quod id quod potest virtus inferior, potest et superior; non tamen eodem modo, sed excellentiori;

unde easdem res quas sensus percipit materialiter et singulariter, intellectus immaterialiter et universaliter cognoscit.

ARTICULUS XXI. — *Utrum anima separata possit pati ab igne corporeo.*

Vicesimoprimo quæritur, utrum anima separata possit pati poenam ab igne corporeo. Et videtur quod non. Nihil enim patitur nisi secundum quod est in potentia. Sed anima separata non est in potentia nisi secundum intellectum; quia potentia sensitivæ in ea non manent, ut ostensum est (art. 19). Ergo anima separata non potest pati ab igne corporeo nisi secundum intellectum, intelligendo scilicet ipsum. Hoc autem non est poenale, sed magis delectabile. Ergo anima non potest pati ab igne corporeo poenam.

2. Præterea, agens et patiens communicant in materia, ut dicitur in I de Generatione (com. XLIII). Sed anima, cum sit immaterialis, non communicat in materia cum igne corporeo. Ergo anima separata non potest pati ab igne corporeo.

3. Præterea, quod non tangit, non agit. Sed ignis corporeus non potest tangere animam neque secundum ultimam quantitatis, cum anima sit incorporea; neque etiam tactu virtutis, cum virtus corporis non possit imprimere in substantiam incorpoream, sed magis e converso. Nullo igitur modo anima separata potest pati ab igne corporeo.

4. Præterea, dupliciter dicitur aliquid pati; vel sicut subjectum, ut lignum patitur ab igne; vel sicut contrarium, ut calidum a frigido. Sed anima non potest pati ab igne corporeo sicut subjectum passionis, quia oporteret quod forma ignis fieret in anima; et sic sequeretur quod anima calefieret et igniretur; quod est impossibile. Similiter non potest dici quod anima patitur ab igne corporeo sicut contrarium a contrario; tum quia animæ nihil est contrarium; tum quia sequeretur quod anima ab igne corporeo destrueretur; quod est impossibile. Anima igitur non potest pati ab igne corporeo.

5. Præterea, inter agens et patiens oportet esse proportionem aliquam. Sed inter animam et ignem corporeum non videtur esse aliqua proportio, cum sint diversorum generum. Ergo anima non potest pati ab igne corporeo.

6. Præterea, omne quod patitur, movetur. Anima autem non movetur, cum non sit corpus. Ergo anima non potest pati.

7. Præterea, anima est dignior quam corpus quintæ essentia. Sed corpus quintæ essentia est omnino impassibile. Ergo multo magis anima.

8. Præterea, Augustinus dicit, XII super Gones. ad litteram (cap. XVI), quod agens est nobilior patiente. Sed ignis corporeus non est nobilior anima. Ergo ignis non potest agere in animam.

9. Sed dicebatur, quod ignis non agit in animam virtute propria et naturali, sed in quantum est instrumentum divinæ justitiæ. Sed contra, sapientis artificis est ut convenientibus instrumentis ad finem suum. Sed ignis corporeus non videtur esse conveniens instrumentum ad puniendum animam, cum hoc non conveniat ei ratione suæ formæ, per quam instrumentum adaptatur ad effectum, ut dolabra ad dolandum, et serra ad secandum; non enim sapienter ageret artifex, si uteretur serra ad dolandum, et dolabra ad secandum. Ergo multo minus Deus, qui est sapientissimus, ullum igne corporeo ut instrumentum ad puniendum animam.

10. Præterea, Deus, cum sit auctor naturæ, nihil contra naturam facit, ut dicit quædam Glossa (ordinaria), Rom., XI, (super illud: *Contra naturam insertus es*). Sed contra naturam est ut corporeum in incorporeum agat. Ergo hoc Deus non facit.

11. Præterea, Deus non potest facere quod contradictoria sint simul vera. Hoc autem sequeretur, si subtraheretur alicui quod est de essentia ejus; puta, si homo non esset rationalis, sequeretur quod esset simul homo et non homo. Ergo Deus non potest facere quod aliqua res careat eo quod est ei essentielle. Sed esse impassibile est essentielle animæ; convenit enim ei in quantum est immaterialis. Ergo Deus non potest facere quod anima patiat ab igne corporeo.

12. Præterea, unaquæque res habet potentiam agendi secundum suam naturam. Non ergo potest res aliqua accipere potentiam agendi quæ sibi non competit sed magis alteri rei, nisi a propria natura immuletur in aliam naturam; sicut aqua non calefacit, nisi fuerit ab igne transmutata. Sed habere potentiam agendi in res spirituales, non competit naturæ ignis corporei, ut ostensum est. Si ergo a Deo hoc habet ut instrumentum divinæ justitiæ, quod in animam separatam agere possit, videtur quod jam non sit ignis corporeus, sed alterius naturæ.

13. Præterea, id quod fit virtute divina, habet propriam et veram rationem rei in natura existentis. Cum enim divina virtute aliquis cæcus illuminatur, recipit visum secundum veram et propriam rationem naturalem visus. Si anima igitur virtute divina patiat ab igne prout est instrumentum divinæ justitiæ, sequitur quod anima vere patitur secundum propriam rationem passionis. Pati autem dupliciter dicitur. Uno modo secundum quod pati dicitur recipere tantum; sicut intellectus patitur ab intelligibili, et sensus a sensibili. Alio modo per hoc quod abicitur alicui a substantia patientis; sicut cum lignum patitur ab igne. Si igitur anima separata patiat ab igne corporeo divina virtute, prout ratio passionis consistit in receptione tantum, cum receptum sit in recipiente secundum modum ejus, sequitur quod anima separata recipiat ab igne corporeo imma-